etiam conqueri, quod ſibi non tanquam conuiuæ, ſed tanquam hoſpiti, & peregrino non lauiſſet pedes. Elegans, & vehemens antitheſis. Tu vir, iſta mulier: tu Phariſæus, iſta peccatrix: tu in domo tua, iſta in aliena: tu conuiuæ, & hoſpiti, iſta ignoto ante: tu aqua pedes non lauiſti, iſta nõ aqua, ſed lacrymis non lauit modo, ſed perpetuo rigauit pedes: tu os meum oſculatus non es, illa, ex quo intrauit, non deſtitit oſculari pedes meos: tu nec caput quidẽ meũ vnxiſti, illa & pedes vnxit.

Mos oſculũ pacis dandi ſalutationis ergo.

45. *Oſculum mihi non dediſti.*] In os ſcilicet, vt mos apud Iudæos erat venientibus oſculum pacis dare ſalutationis cauſa. plena exemplorum eſt ſcriptura ſacra Gen. 27. 27. & 31. 28. Exo. 4. 27. & 18. 7 Ruth. 1. 9. 1. Reg. 20. 41. & 2. Reg. 14. 33. Matt. 26. 48. Rom. 16. 16. & 1. Corinth. 16. 20.

46. *Oleo caput meum non vnxiſti.*] Orientales in conuiuiis pretioſis vnguentis vti ſolitos fuiſſe apud Matt. c. 26. 6. docuimus. Opponit Chriſtus ſimplex oleum, quo pauperes vtebantur, pretioſo vnguento, quo mulier ſibi pedes vnxerat: opponit pedibus caput.

47. *Propter quod dico tibi.*] Propter quæ officia, *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ ad vim argumentationis pertinebat, ſupra declarauimus v. 42. Nunc de ipſa per ſe propoſitione diſputandum. Quomodo verum eſſe poteſt multa illi peccata fuiſſe remiſſa, propterea quod plus Chriſtum dilexiſſet, cum nec caritas in eo qui peccatum habet, peccatorum remiſſionem, neq; remiſſio peccatorum caritatem præcedat vera Catholicaque ſententia? nam eorum opinionem, qui exiſtimant poſſe caritatem cum peccato mortali cohærere, ne audiendam quidem arbitror. Quidam reſpondent veram caritatem ante peccatorum remiſſionem præcedere non poſſe, officia tamen charitatis ex humana caritate profecta poſſe, quales erant orationes, & eleemoſynæ Cornelii Act. 10 4. Eiuſmodi fuiſſe huius mulieris officia, q̃ ſicut veræ, diuinæque caritatis opera non erant, remiſſionem peccatorum proprie non merebantur: merebantur tamen tanquam diſpoſitiones, non ſummo quidem iure, ſed ex æquo, & bono, & vt Theologi loquuntur, de congruo, nõ de condigno. Alii remiſſionem peccatorum hîc non pro culpæ, ſed pro pœnæ remiſſione accipi, caritatem quidem non culpæ, ſed pœnæ remiſſionem ſæpe præcedere. Alii non præcedere tempore, ſed natura, quia vera cauſa eſt. Omnia hæc dicuntur probabiliter, ſed duo prima ſunt probabiliora poſtremo: quia Chriſtus nõ ſolum natura, ſed etiam tempore indicat mulierem illam prius dilexiſſe multum, quam multa illi peccata remitterentur, cum prius toto conuiuio officia illi caritatis exhibuiſſet, peccata vero non niſi in fine illi remiſſa ſint, cum à Chriſto audiuit *remittuntur tibi peccata tua.*

Cui autem minus dimittitur, minus diligit.] Credo particulam δὲ, quæ *autem* ſignificare ſolet, poſitam eſſe pro γὰρ enim. Senſus enim eſt magis cõſequens. Reuocat Chriſtus hypotheſim ad theſim, vt fortius probet, quaſi argumentetur. *Cui minus dimittitur, minus diligit.* Intelligitur pars altera ſentẽtiæ & cui plus dimittitur, plus diligit. id eſt plus antequam illi dimitteretur, diligebat, quaſi breuius diceret, dilectio mẽſura eſt remiſſionis peccatorum, ergo huic mulieri quę multum dilexerat, multa peccata remiſſa ſunt. Probat enim priorem cõſequentiã ſumpto vniuerſali medio, quo collegerat multa illi peccata fuiſſe dimiſſa, quia multum dilexerat. Fruſtra quidam hoc loco mihi videntur mouere quæſtionem, quomodo propoſitio illa vera ſit, plus diligenti plura peccata dimitti. Nam Ioannem quidem certe pluſquam iſtam mulierem dilexiſſe, nõ tamen plura illi peccata remiſſa fuiſſe. Facilis ſolutio, hæc propoſitio quamuis abſoluta eſſe videatur, hypo-

Dilectio menſura remiſſionis peccatorũ.

A thetica eſt: intelligenda enim eſt tacita cõditio, ſi plus habeat quod ei remittatur. Deniq; nõ ſignificatur quid re ipſa magis, minuſue diligenti remittatur ſed quid natura ſua mereatur maior minorue dilectio. Maior nimirũ, vt plura: minor, vt pauciora peccata remittãtur.

48. *Remittuntur tibi peccata tua.*] ἀφέωνται, remiſſa ſunt nunc me loquente, ſimulq; remittente, quemadmodum, & conuiuæ intellexerunt. *Quis eſt hic? &c.* Intellexerunt nimirum his verbis Chriſtum peccata illi dimiſiſſe: itaq; non declarauit Chriſtus mulieri ante illi à Deo fuiſſe remiſſa peccata: ſi enim id dicere voluiſſet, non fuiſſent illi eius verbis offenſi. Non enim ignorabant id Prophetas facere potuiſſe, id in Dauide feciſſe Nathan. 2. Reg 12. 13. Sed ſignificauit tunc cum loque-
B batur, illi peccata à ſe remitti. quod diſcumbentes offendit. Quemadmodum ſi paralytico illi, cui dixit, *tolle lectũ tuum, & ambula,* dixiſſet, ſanatus es, tolle grabatum tuum, & ambula, nõ dubium, quin quamuis verbo præteriti temporis vteretur, ſignificaſſet, non ante ſanatum fuiſſe, ſed tunc à ſe loquente, iubenteque ſanari. Quo ergo modo dixerat ante Simoni, *remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum?* Dixit ea tum remitti, quia ſtatim erant remittenda, & quia iam cępta remitti. Nec enim momento temporis, ſed toto illo ſpatio, quo ſuam erga Chriſtum caritatem oſtendit, peccata illi remiſſa ſunt, id eſt pœnæ peccatis debitæ. De his enim proprie hęc verba intelliguntur, quæ cre-
C ſcente caritate minuuntur. Nam culpa aut tota manet, aut tota momẽto remittitur: & illi mulieri anteq̃ hoc Chriſtus diceret, remiſſam fuiſſe credendum eſt.

Ioan. 5. 8.

Culpa tota momento remittitur pœna creſcente caritate minuitur.

49. *Et cœperunt, qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe.*] ἐν ἑαυτοῖς in ſe ipſis, aut intra ſe ipſos. Quod quidam ambiguum eſſe putant, poſſe enim ſignificari eos tacite in animo quemq; ſuo id dixiſſe, id eſt cogitaſſe: aut inter ſe collocutos ſubmurmurantes, quæ ſequuntur. Verba priorem ſenſum magis mihi videntur præ ſe ferre. Si enim dicere voluiſſet inter ſe murmuraſſe, potius dixiſſet ἐν ἀλλήλοις, aut πρὸς ἀλλήλους.

Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit?] Improbabile mihi videtur, quod nonnulli interpretes dicunt, hæc verba hominũ eſſe admirantium, quaſi dicant, opor-
D tere magnum virum, aut maiorem etiam viro Chriſtum eſſe cum peccata remittat. Quemadmodum illi dixerunt infra c. 8. 25. & Matt. 8. 27. *Quis putas hic eſt, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei?* Hic nimis bene de malis cogitant. Facilius creditu eſt de Phariſæorum ingenio (pleroſque enim eorum qui ſimul accũbebant fuiſſe Phariſæos veriſimile eſt) eos iſta murmurando, & blaſphemiæ Chriſtum accuſando dixiſſe. Sicut ſimili occaſione Scribæ illi Matth. 9. 3 & ſupra c. 5. 21. *Quis eſt hic, qui loquitur blaſphemias? quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Quod tunc Phariſæi de Chriſto dicebant, id noui nunc hæretici de ſacerdotibus Chriſti vicariis dicunt, eos blaſphemare, quod dicant ſe remittere peccata. Similis error, & quod illi pu-
E tabant hominem quem cernebant Chriſtum, & quod hi hos, quos vident ſacerdotes humana, non diuina auctoritate peccata remittere, iam olim in Nouatianis ab Ambroſ. lib 1. c. 2. & ab Eccleſia tota refutatus, & à nobis apud Matth. c. 9. 3.

50. *Dixit autem ad mulierem, Fides tua te ſaluam fecit.*] Hic vnus ex iis locis eſt, quos ſemper hæretici noſtri temporis in ore habent, vt cõfirment nos ſola fide iuſtificari. Quam inepte alios citare ſoleant, in quibus nõ de fide quã ipſi iuſtificantem ſed de fide, quam miraculorum vocant, agitur, apud Mat. c 9. 2. docuimus. Hic vnus eſt locus, qui magis ad rem citari poſſe videbatur, quia in eo nõ de fide miraculorum, ſed de fide iuſtificante ſermo eſt. Nã mulier illa nõ venerat ad Chriſtum vt corpore, ſed vt animo ſanaretur, quod erat iuſtifi-

cari,

cari, id credidit, id eſt conſecuta. Sed & hunc profecto locum inepte illi citant. Primum, non video hîc ſolam fidem, quæ illis probanda erat: quin fidem video per caritatem operantem, q̃ nos iuſtificare dicimus: & quidem primum caritati locum datum, prius enim quam Chriſtus diceret, *Fides tua te ſaluam fecit*, dixerat, *remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Deinde cum dicit, fidem eam mulierem ſaluam feciſſe, non eo modo dicit, quo ipſi dicunt fidem iuſtificare. Nam illi quidem non docent fidem iuſtificare, tanquã præcedentem iuſtificationis cauſam, ſed tanquam os, aut manũ ipſam apprehendentem iuſtificationem. Itaque per fidem nos iuſtificari putant, quia fide credimus nos eſſe iuſtificatos, nobiſque iam remiſſa peccata. Qui error tantum abeſt, vt ex hoc loco probari poſſit, vt ex eo maxime refutetur. Nec enim fides, quæ mulierẽ iſtam ſaluam feciſſe dicitur, credebat ſibi à Chriſto remiſſa eſſe peccata, ſed poſſe remitti. Qđ his ipſis verbis non obſcure ſignificatur. Opponit enim Chriſtus fidem mulieris Phariſæorũ incredulitati, qui dicebant. *Quis eſt hic,* non credentes poſſe eum peccata remittere: itaque cum mulieri Chriſtus dicit, *fides tua,* indicat propterea illam ſaluam factã eſſe, quod credidiſſet poſſe à ſe remitti peccata, quod illi qui murmurabant non credebant. Non ergo eo modo dicit fidem ſaluam feciſſe mulierem, quo iſti dicunt iuſtificare: atqui ſi hoc non probant, nihil probant. Deinde cum mulier illa ad Chriſtum venit, nõ dubium, quin fidem habuerit: fidei enim pedibus venerat: at nondum erat profecto iuſtificata, nondum illi erant remiſſa peccata, nõ ergo ſola fide iuſtificata eſt. Si enim ſola fide iuſtificata fuiſſet, ſimul atque fidem habuit, fuiſſet vtiq; iuſtificata.

Sola fides nos non iuſtificat.

A Quam illi conſecutionem neque negant, neque negare poſſunt, cum doceant omni habenti fidem remiſſa eſſe, id eſt non imputata peccata. Denique vt vnum eorum errorem ex errore altero refutemus, ipſi docẽt quiſquis iuſtificatus eſt, certo id ſcire, nec vllo modo dubitare remiſſa ſibi eſſe peccata. Illa mulier, antequã Chriſtus illi diceret, *remittuntur tibi peccata tua* neſciebat ſibi eſſe remiſſa, id enim à Chriſto tam multis, tam magnis charitatis poſtulabat officiis, vt ſibi peccata remitterentur, nõdum ergo erat iuſtificata: atqui habe-
B bat certe fidem, ſine qua remiſſionem peccatorum à Chriſto tot lacrymis non petiiſſet: non ergo ſola fide iuſtificata eſt. Cur ergo fidei eius ſalutem Chriſtus attribuit? Facilis ratio, & ſæpe à multis Catholicis explicata, quod ſalutis initium fides fuerit, fides enim ad Chriſtum mulierem adduxerat, & ſine fide nunquam ita Chriſtum dilexiſſet, vt pedes rigaret lacrymis, capillis detergeret, vnguento vngeret. Fides ſalutem inchoauit, conſummauit caritas. *Etſi pœnitentiæ ſtimulus ex fide acciderat,* inquit Tertul. li. 4. aduer. Marcion. *per*
C *pœnitentiam ex fide iuſtificatam ab eo audiit, Fides tua te ſaluam fecit.*

Fidei cur ſalus attribuatur.

Vade in pace.] Beda, & Theophyl. bene age, bene viue, noli amplius peccare, vt dixit illi Ioan. 5 14. & 8. 11. iuſtitiam enim pacem vocari, quod apud Deum pacem homini reconciliet. Malo ſimplicius interpretari. Vade libera, ſine timore pœnæ ob præterita peccata infligendæ. Eſt enim modus cum ſalutatione dimittendi accommodate ad id. quod præceſſit, intelligendus, vt Mar. 5. 34. & ſeq. cap. 6. 48.

CAPVT VIII.

1. ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates, & caſtella prædicans, & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo. 2. & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, 3. & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. 4. Cum autem turba plurima conuenirent & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: 5. Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cæli comederunt illud. 6. Et aliud cecidit ſupra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. 7. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. 8. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. 9. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat, 10. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hæc parabola. 11. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. 12. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt verbum Dei. 13. Qui autem ſecus viam, hi ſunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. 14. Nam qui ſupra petram: qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. 15. Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus, & diuitiis, & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. 16. Quod autem in bonam terram: hi ſunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. 17. Nemo autem lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit: ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. 18. Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur: nec abſconditum, quod non cognoſcatur, & in palam veniat. 19. Videte ergo quomodo audiatis? Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo. 20. Venerunt autem ad illum mater, & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba. 21. Et nunciatum eſt illi: Mater tua, & fratres tui ſtant foris, volentes te videre. 22. Qui reſpondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt. 23. Factum eſt autem in vna dierum: & ipſe aſcendit in nauiculam, & diſcipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus trans ſtagnum. Et aſcenderunt. 24. Et nauigantibus illis, obdormiuit, & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclitabantur. 25. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille ſurgens, increpauit ventum, & tempeſtatem aquæ, & ceſſauit: & facta eſt tranquillitas. 20. Dixit autem illis: Vbi eſt fides veſtra? Qui timentes, mirati ſunt ad inuicem, dicentes: Quis putas hic eſt, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei? 27. Et nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt

Mar. 16. c. 9
Mat. 13. a. 1
Mar. 4. a. 2
Iſai. 6. c. 9.
Matth. 13. b. 14.
Ma. 4. b. 12.
Ioa. 12 f. 40
Ac. 28. f. 26
Ro. 11. b. 8.
Mat. 5. b 15
Ma. 4. c. 21.
Matt. 10. c. 26.
Ma. 4. c. 22.
Matt. 13. b. 12 & 15. 6. 29.
Matth. 12. d. 46.
Mar. 3. d. 31
Mat 8 d 23
Ma. 4. d. 36

 contra

contra Galilæam. 28. Et cum egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam
temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis. 29. Is, vt
vidit Ieſum, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, & tibi eſt Ieſu Fili Dei Al-
tiſſimi? obſecro te, ne me torqueas. 30. Præcipiebat enim ſpiritui immundo vt exiret ab homine. Multis enim
temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus, & ruptis vinculis agebatur
à dæmonio in deſerta. 31. Interrogauit autem illum Ieſus, dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio:
quia intrauerant dæmonia multa in eum. 32. Et rogabant illum ne imperaret illis vt in abyſſum irent. 33.
Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte: & rogabant eum, vt permitteret eis in illos in-
gredi. Et permiſit illis. 34. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos: & impetu abyt
grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt. 35. Quod vt viderunt factum qui paſcebant, fugerunt, &
nunciauerunt in ciuitatem, & in villas. 36. Exierunt autem videre quod factum eſt, & venerunt ad Ieſum:
& inuenerunt hominem ſedentem, à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius, & timue-
runt. 37. Nunciauerunt autem illis & qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet à legione: 38. & rogaue-
runt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum vt diſcederet ab ipſis: quia magno timore tenebantur. Ipſe
autem aſcendens nauim, reuerſus eſt. 39. Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet. Di-
miſit autem eum Ieſus, dicens: 40. Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abyt per vni-
uerſam ciuitatem, prædicans quanta illi feciſſet Ieſus. 41. Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus, excepit illum
Mat 9 c.18 *turba. Erant enim omnes expectantes eum. 42. Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipſe princeps ſynagogæ*
Ma 5.b.22. *erat: & cecidit ad pedes Ieſu, rogans eum vt intraret in domum eius, 43. quia vnica filia erat ei fere annorum*
duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur. 44. Et mulier quædam erat
in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab vllo potuit
curari: 45. acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius: & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius. 46.
Et ait Ieſus: Quis eſt, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præ-
ceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit? 47. Et dixit Ieſus: Tetigit me aliquis.
nam ego noui virtutem de me exiiſſe. 48. Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit
ante pedes eius: & ob quam cauſam tetigerit eum, indicauit coram omni populo: & quemadmodum confeſtim
ſanata ſit. 49. At ipſe dixit ei: Filia, fides tua ſaluam te fecit: vade in pace. 50. Adhuc illo loquente, venit qui-
dam ad principem ſynagogæ, dicens ei: Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum. 51. Ieſus autem, audito
hoc verbo, reſpondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & ſalua erit. 52. Et cum veniſſet domum, non
permiſit intrare ſecum quemquam, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem, & matrem puellæ. 53.
Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non eſt mortua puella, ſed dormit. 54. Et
deridebant eum, ſcientes quod mortua eſſet. 55. Ipſe autem tenens manum eius clamauit, dicens Puellæ ſurge. 56.
Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuo. Et iuſſit illi dare manducare. 57. Et ſtupuerunt parentes eius,
quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

IN CAPVT VIII.

1. ET *factum eſt deinceps.*] Poſt coniectum Ioannem in vincula, vt dixerat ſuperiore capit. 7. 19. Dixerat etiam eodem cap. verſ. vndecimo. CHRISTVM iiſſe in ciuitatem quæ vocabatur Naim, vbi mortuum illum ſuſcitauit: docet nunc iter illud ſuum proſecutum fuiſſe, & omnes Galilææ ciuitates perluſtraſſe Apoſtolis ſuis comitatum, multiſque mulieribus, quæ ab eo prius curatæ ipſi gratum exhibituræ miniſterium ſequebantur: narratque quid in ea peregrinatione Chriſtus fecerit notabilius. Sunt qui putent hæc accidiſſe, poſtquam Chriſtus Apoſtolos ad prædicandum miſerat, & redierant, vt ſcribit Lucas cap. 9. 1. & Matth. capit. 10. 5. itaque hæc Lucam per anticipationem dicere. Contra Beda ſentit, & fortaſſe probabilius nondum cum hoc accidit, miſſos fuiſſe ad prædicandum Apoſtolos, ſed in hac peregrinatione exercitatos à Chriſto fuiſſe ad futuram miſſionem. Idem Theophylactus exiſtimat, niſi quod Beda videtur exiſtimare Apoſtolos etiam, cum in profectione Chriſtum ſequerentur, prædicaſſe: Theophylactus vt mihi videtur, probabilius, non prædicaſſe, ſed didiciſſe.

Et ipſe iter faciebat per ciuitates, & caſtella prædicans, & euangelizans regnum Dei.] Studium, & diligentiam D Chriſti in officio fungendo declarat Euangeliſt. Præbuit Chriſtus, vt Theophylactus ait, concionatoribus exemplum vt vbique animas quærant, nec in magnis tantum ciuitatibus, ſed in minimis etiam pagis concionentur.

Et duodecim cum illo.] Duodecim Apoſtoli cum illo erant, vt Theophylactus & Euthymius exponunt. Alii, cum illo ſub. annuntiabant, & euangelizabant regnum Dei. Dixerat capit. 6. 13. elegiſſe CHRISTVM ex diſcipulis ſuis duodecim, quos Apoſtolos nominauit, propterea nunc abſolute duodecim vocat. E

2. *Et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis, & infirmitatibus.*] Sequi voluiſſe mulieres CHRISTVM tanto ab eo affectas beneficio nihil mirum: ingratæ fuiſſent, ſi ſequi noluiſſent. Mirum tamen paſſum fuiſſe CHRISTVM, vt ſe ſequerentur, quem aliquos viros à ſe curatos, ſeque volentes ſequi domum remiſiſſe, legimus Marc. 5. 19. quemquam vero permiſiſſe, vt ſequeretur non legimus, cum magis æquum, honeſtumque videretur, vt ſe viros, quam mulieres ſequi pateretur. Secutos etiam aliquos viros ex illis, qui ab eo curati ſunt, etſi non

non legimus, credendum eſt. Cur illos apud Marcum A ſe ſequi noluerit, illic expoſuimus. Cur has ſequi mulieres paſſus ſit, indicat Euangeliſta, cum dicit verſ. 3. *quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.* Propterea ergo patiebatur eas ſequi ſe, quia earum miniſterio, & facultatibus indigebat: tollebat conſuetudo offenſionem, vt Hieron. in comment. in c. 27. Matt. adnotauit, & ex eo Beda & Strab. hoc loco mutuati, *Conſuetudinis,* inquit Hieron. *Iudaicæ fuit, (nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo) vt mulieres de ſubſtantia ſua victum, atque veſtitum præceptoribus miniſtrarent. Hoc quia ſcandalum facere poterat in nationibus, Paulus abieciſſe ſe memorat. Dicit enim ipſe: Nunquid non habemus poteſtatem ſorores mulieres circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli faciunt?* B Putat etiam Tertul. lib. contra Marc. 4. myſterio id factum eſſe, vt Iſaiæ prophetia impleretur c. 32. 9. *Mulieres opulentæ ſurgite, & audite vocem meam, filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.* Hunc morem laudabiliter ab Apoſtolis vſurpatum in abuſum hæretici peruerterunt Simon Magus, Nicolaus, Marcion, Apelles, Montanus, Donatus, Arius, Elpidius, qui quas mulierculas circumduxerint, ex Hier. lector diſcet in epiſt. ad Cteſiphon.

Cur mulieres ſequi ſe patiatur Chriſtus.

1. Cor. 9. 5.

Maria, quæ vocatur Magdalene.] De Maria Magdalena, an eadē fuerit quæ ſoror Marthæ, ac Lazari, apud Mat. c. 27. 56. diſſeruimus. An autem fuerit illa, quæ ſuperiore cap. ver. 37. peccatrix fuiſſe dicitur, & Domini pedes rigaſſe lacrymis Matth. 26. 7. An multæ fuerint eodem nomine Mariæ Magdalenæ Matt. 28. 1.

De qua ſeptem dæmonia exierant.] A Chriſto eiecta, vt Mar. 16. 9. expoſuit. Numerum certum pro incerto poni plerique interpretes exiſtimant, nō enim ſeptem tātum, ſed multo plura dæmonia à Maria Magdalena eiecta fuiſſe. Id .n. ſæpe in ſcriptura fieri ſolere in hoc præſertim numero ſeptenario nemo neſcit: & exēpla in promptu ſunt Prou. 24. 16. Eccl. 35. 13. & infra c. 17. 4. ita Greg. ho. in Euangelia 33. Beda. & vt videtur Theophyl. iidem exiſtimant, non fuiſſe vera dæmonia, ſed vitia. Vellem grauem habere auctorem qui cōtra ſentiret: ego quidem neutrum mihi perſuadere poſſum. Cum enim vterq; Euangeliſta Marcus, & Lucas eundem ſeptenarium numerum expreſſerit, probabile nō eſt pro incerto numero poſuiſſe. Alter ſaltem eorum dixiſſet, de qua multa dæmonia eiecerat. Minus etiam probabile eſſe arbitror vitia fuiſſe, non dæmones, quibus mulier dicatur eſſe liberata: nec enim dubium eſt hoc Euangeliſtas addidiſſe, vt Mariam Magdalenam ex facto in ea ſingulari miraculo deſcriberent. A vitiis autem eam liberare, aut miraculum non erat, aut non habebatur.

Numerus certus pro incerto in ſcriptura.

3. *Et Iohanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis.*] Incertum an & iſtæ duæ mulieres nobiles, quę poſt Magdalenam nominantur, à Chriſto vel à dæmonibus, vel ab aliis morbis curatæ fuerint. Nec enim omnes, quæ Chriſtum ſequebātur Euangeliſta nominauit. Sed eſt probabilius & ipſas curatas fuiſſe. Æquè incertum, an, quod ſequitur, *Quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis,* ad omnes, quas nominauit, referēdum ſit. Id ego accommodate ad perſonas intelligendum eſſe puto. Nec enim credibile eſt omnes mulieres, quæ Chriſtum ſequebantur, fuiſſe tam diuites, vt illi de ſuis facultatib' largiri poſſent. Largiebantur ergo, quę poterant: poterant, quæ diuites erant. Valde autē diuitem fuiſſe Ioannam, & valde piam credendum eſt, cum procura- C toris Herodis vxor eſſet, relictoque viro Chriſtum ſequeretur. Nam etſi non conſtat omnino virum tunc in viuis fuiſſe, eſt tamē longe probabilius, quam fuiſſe mortuum, cum Euangeliſta nō dicat, quę fuerat vxor, ſed *vxor procuratoris Herodis.* Poteſt hoc exemplum noſtris ſeruire moribus, vt intelligamus licere mulieri infidelem relinquere maritum, vt ſequatur Chriſtum. 1. Cor. 7. 15. Recte etiam obſeruauit Theophyl. ideo voluiſſe Chriſtum, vt ſe mulieres iſtæ ſequerentur, vt intelligeremus multo magis viros, ſi velint, ſequi poſſe.

4. *Cum autem turba plurima conueniret.* [Ad littus maris Galileę vbi Chriſtus in nauim aſcendens eam concionem hebuit Matt. c. 3. 1. & Mar. 4. 1. vbi quæ ſequuntur vſque ad ver. 16. expoſuimus. Totum vero reliquum caput in iis locis Matth. & Mar. qui ad marginem ſignati ſunt.

CAPVT IX.

1\. *CONVOCATIS autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem, & poteſtatem ſuper omnia* Mat. 10. a. 1
dæmonia, & vt languores curarent. 2. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infir- Mar. 3. c. 13.
mos. 3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque
pecuniam, neque duas tunicas habeatis. 4. Et in quamcumque domum intraueritis, ibi ma- Matth. 10.
nete & inde ne exeatis. 5. Et quicumque non receperint vos: exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum a. 9.
veſtrorum excutite in teſtimonium ſupra illos. 6. Egreſſi autem circuibant per caſtella euangelizantes, & cu- Mar 6. a. 8.
rantes vbique. 7. Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæſitabat, eo quod dicere- Act. 13. g. 51
tur à quibuſdam: 8. Quia Ioannes ſurrexit à mortuis: A quibuſdam vero: Quia Elias apparuit: ab aliis au-
tem: Quia propheta vnus de antiquis ſurrexit. 9. Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui: Quis eſt autem iſte, Mat. 14. a. 1
de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. 10. Et reuerſi Apoſtoli, narrauerunt illi quæcumque fecerunt: Marc. 6. d.
& aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaidæ, 11. Quod cum cognouiſſent turbæ, ſecu- 14.
tæ ſunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei. & eos, qui cura indigebant, ſanabat. 12. Dies au-
tem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas vt euntes in caſtella, villaſque Matth. 14.
quæ circa ſunt, diuertant, & inueniant eſcas, quia hic in loco deſerto ſumus. 13. Ait autem ad illos: Vos date b. 15.
illis manducare. At illi dixerunt: Non ſunt nobis plus quam quinque panes, & duo piſces: niſi forte nos eamus, Ma. 6. d. 36
& emamus in omnem hanc turbam eſcas. 14. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad diſcipulos Ioan. 6. a. 9.
ſuos: Facite illos diſcumbere per conuiuia quinquagenos. 15. Et ita fecerunt. Et diſcumbere fecerunt omnes. 16.
Acceptis autem quinque panibus, & duobus piſcibus, reſpexit in cœlum, & benedixit illis: & fregit, & diſtri-
buit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante turbas. 17: Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt
quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophini duodecim. 18. Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & Matth. 16.
diſcipuli: & interrogauit illos dicens: Quem me eſſe dicunt turbæ? 19. At illi reſponderunt, & dixerunt: Ioan- b. 13.
nem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij vero, quia vnus Propheta de prioribus ſurrexit 20. Dixit autem illis: Vos Ma. 8. e. 27
autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit: Chriſtum Dei. 21. Ait ille increpans illos, præcepit

ne cui

Matth.17.d.13. Ma.8.c.31. Matt.10.d.38.& 16.d.24. Ma.8.d.34. Inf.14.f.27. & 17.g.33. Io.12.d.25. Matth.10.d.33. Ma.8.d.38. 2.Tim.2.b.12. Matth.16.d.28. Mar.9.a.1. Matth.17.a.1. 2.Petri 1.c.17. Matth.17.b.14. Ma.9.a.2. 2.Petri 1.c.17.

ne cui dicerent hoc. 22. dicens: Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus, & principibus ſacerdotum, & Scribis, & occidi & tertia die reſurgere. 23. Dicebat autem ad omnes: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. 24. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam. 25. quid enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat? 26. Nam qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc Filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua, & Patris, & ſanctorum Angelorum. 27. Dico autem vobis vere: ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem donec videant regnum Dei. 28 Factum eſt autem poſt hæc verba fere dies octo, & aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret. 29. Et facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera: & veſtitus eius albus & refulgens. 30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyſes, & Elias, 31. viſi in maieſtate: & dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem. 32. Petrus vero, & qui cum illo erant, grauati erant ſomno. Et euigilantes viderunt maieſtatem eius, & duos viros, qui ſtabant cum illo. 33. Et factum eſt cum diſcederent ab illo, ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, vnum Tibi, & vnum Moyſi, & vnum Eliæ: neſciens quid diceret. 34. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes, & obumbrauit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem. 35. Et vox facta eſt de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, ipſum audite. 36. Et dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant. 37. Factum eſt autem in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. 38. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magiſter, obſecro te, reſpice in filium meum, quia vnicus eſt mihi: 39. & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubito clamat, & elidit, & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum: 40. & rogaui diſcipulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt. 41. Reſpondens autem Ieſus, dixit: O generatio infidelis, & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum. 42. Et cum accederet, eliſit illum dæmonium, & diſſipauit. 43. Et increpauit Ieſus ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, & reddidit illum patri eius. 44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei: omnibuſque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad diſcipulos ſuos: Ponite vos in cordibus veſtris ſermones iſtos: Filius enim hominis futurum eſt vt tradatur in manus hominum. 45. At illi ignorabant verbum iſtud, & erat velatum ante eos vt non ſentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. 46. intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior eſſet. Mat.18.a.1. Ma.9.c.33. *47 Ad Ieſus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe, 48. & ait illis: Quicumque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me miſit. Nam qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt. 49. Reſpondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non ſequitur nobiſcum. 50. Et ait ad illum Ieſus: Nolite prohibere: qui enim non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. 51. Factum eſt autem dum complerentur dies aſſumptionis eius, & ipſe faciem ſuam firmauit vt iret in Ieruſalem. 52. Et miſit nuncios ante conſpectum ſuum: & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum vt pararent illi. 53. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ieruſalem.* Ma.8.c.19. Ioan.3.a.1. *54. Cum vidiſſent autem diſcipuli eius Iacobus, & Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus vt ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos? 55. Et conuerſus increpauit illos, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. 56. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare. Et abierunt in aliud caſtellum, 57. Factum eſt autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. 58. Dixit illi Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. 59. Ait autem ad alterum: Sequere me, ille autem dixit: Domine permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum. 60. Dixitque ei Ieſus: Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuncia regnum Dei. 61. Et ait alter: Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renuntiare his, quæ domi ſunt. 62. Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.*

IN CAP. IX.

1. CONVOCATIS *autem duodecim Apoſtolis.*] Seiunctis à turba, vt priuatim eos inſtitueret. Omnia quæ ſequuntur vſque ad verſ. 51. apud Matthæum & Marcum explicata ſunt.

51. Factum eſt autem, dum complerentur dies aſſumptionis eius.] Tempus paſſionis intelligi non eſt dubium: ἀνάληψιν enim aſſumptionem, aut reſumptionem vocat Chriſti reditum in cœlum, vt Act. 1. 2. 11. 22. quod Chriſtus à Patre in terras ad tempus miſſus, & hominibus datus, reuocatus ab illo, atque reſumptus ſit. Sunt qui ἀναλαμβάνειν forenſe verbum eſſe putent, ſignificareque abdicatum à patre filium iterum in domum recipi. Sic Chriſtum quaſi abdicatum à patre, & in huius mundi exilium ablegatum reuocatum fuiſſe, & in cœlum receptum. Alii aſſumptionē ſuſceptum à Chriſto ſalutis noſtræ negotium interpretantur, quaſi dicat, cum impleretur tempus, cum negotiū ſibi à patre commiſſum perfecturus eſſet Chriſtus. Quæcumque tandem verbi origo ſit, non dubium, quin mors Chriſti non coacta, ſed voluntaria ſignificetur. Quemadmodum cum dicit ſe poteſtatem habere ponēdi animam ſuam, & iterum ſumendi eam Ioann. 10. 17. 18. Indicat etiā Euangeliſta, cum dicit, *dum complerentur dies*, tempus paſſionis eius, non ab hominibus electum, ſed à Deo deſignatum fuiſſe, idq; ipſum quamuis futurum Chriſtum non ignoraſſe. Quæ omnia acute notauit Beda, & in Arianos obiecit, apud quem lector, ſi deſiderabit, videre poterit. Miror interpretes fere omnes difficultatem huius loci ſilentio præterire. Qui enim fieri potuit, vt iam tunc tempus paſſionis inſtaret, cum tam multa idem Lucas poſtea ab eo facta narret, quæ certum eſt longe ante paſſionis tempus accidiſſe, nec

tam breui tempore fieri potuiſſe? Illud à quibuſdam notatum eſt, multa eſſe à Luca per anticipationem dicta, quod & omnibus Euāgeliſtis commune eſt; & vt concedamus hoc loco factum eſſe, tamē nō continuo ſequitur ſatis eſſe explicatum locum. Quorſum enim de hac Chriſti Ieroſolymam verſus profectione hîc agebat Lucas, ſi ea quę ſtatim ſequuntur, ante eam profectionē acciderūt? Satis enim apparet profecto eum eius profectionis nō meminiſſe, niſi vt narraret, vbi, & quomodo quę dicturus erat, accidiſſent. Credo igitur ego, quemadmodum apud Marc. ca. 1. 14. docuimus, quater Chriſtum à Iudæa in Galilęam, ter à Galilęa in Iudæam deceſſiſſe.

Quoties in Galilæam Iudæa Christus diſceſſerat.

Primum cum ex Ægypto rediiſſet, audiſſetq; Ioſeph, qui eius gerebat curam, Archelaum regnare in Iudæa pro Herode patre ſuo, abiit ex Iudęa in Galilæam Matth. 2. 22. Anno vero ætatis 30. venit à Galilæa in Iudæam, vt à Ioanne baptizaretur Matt. 3. 13. Marc. 1. 9. Vbi poſtquam baptizatus eſſet, & aliquādiu prædicaſſet, cum audiſſet Ioannem in vincula cōiectum, ſeceſſit ex Iudæa in Galilæam ſupra c. 4. 14. & Matt. 4. 12. & Marc. 1. 14. Vbi cum Apoſtolos elegiſſet, & cum ipſe aliquanto tempore (quanto enim incertū eſt) prędicaſſet, ac miracula feciſſet, tum Apoſtolos ad prædicandum miſiſſet Matt. 10. 4. Mar. 3. 13. & ſupra v. 1. & ex prædicatione rediiſſent, videns breue vſque ad mortē ſuam ſupereſſe tempus, tertio à Galilæa migrauit in Iudæā, collectis iam diſcipulis comitatus, nō vt moreretur, ſed vt prædicaret: nā ad moriendum poſtea reuertit. Atque de hac Chriſti à Galilæa in Iudæam profectione hoc loco Luc. agit. Quare quod dicit, *dum complerentur dies aſſumptionis eius*, nō ita intelligendum eſt, quaſi iam omnino paſſionis eius tempus inſtaret, & vt quidam interpretantur, ſex vt plurimum vſq; ad mortē menſes ſupereſſent; quin plus, vt arbitror, vno anno: ſed ita vt tēpus compleretur, id eſt breue eſſet, vt in Iudęa prius prędicare poſſet, & antequam moreretur, populum docere, & multis quemadmodum in Galilæa miraculis cōfirmare. Nam ſi de vltima ex Galilæa in Iudæam profectione ageretur, quia nō alia de cauſa eo venit, quàm vt moreretur, quemadmodum omnes interpretes putāt, nō ſex vt quidam eorum dicunt, mēſes, ſed nec vnus quidē reliquus fuiſſet. Nam à Galilæa vſq; ad ipſam Ieroſolymitanam vrbem quatuor quâ plurimum dierum iter erat. Et conſtat ex iis, quæ diximus Matt. c. 26. 2. Chriſtū in illo vltimo reditu, quo ex Galilæa in Iudæam venit, pridie ſabbati Bethaniā peruenīſſe. Ipſo vero ſabbato ibi quieuiſſe, vbi, vt ait Ioan. c. 12. 2. *fecerunt illi cœnā magnā.* poſtridie aſino vectum, & populo fauſta acclamāte Ieroſolymam ingreſſum, & poſt triduum crucifixum. Quando ergo in Iudęa prędicauit? quando miracula fecit? quia ergo Luc. hactenus narrauerat, quid Ieſus poſt baptiſmum feciſſet in Galilæa, voluit exponere, quomodo in Iudæā reuertiſſet, & quid in via, quid in ipſa Iudæa feciſſet: id hoc loco agit, atq; ex hoc ipſo loco profecto colligi poteſt poſt hanc profectionē iterū Chriſtū in Galilæā rediiſſe: ſi enim iā accidiſſet, quod Ioan. c. 4. narrat, vtiq; libēter eum recepiſſent. Cæterum poſtquam Chriſtus in Iudæa diu prædicauit, vidēs Phariſæorum cōtra ſe inuidiā concitari, rediit quartò in Galilæā, vt apud Mar. c. 1. 14. ex Ioan. c. 4. 1. 43. ſatis me probaſſe arbitror. Inſtante vero paſſione tertio ex Galilæa Ieroſolymam rediit, vt Mar. c. 10. 32. aperte docet. & Luc. c. 18. 31. & Matt. 20. 17. indicauit. Denique ex capite ſequenti verſ. 38. & 39. manifeſtum eſt non fuiſſe hanc vltimam Chriſti ex Galilæa Ieroſolymam profectionem. Nam illic dicitur à Martha domo nūc exceptus: in vltima autē profectione nō in domo Marthę, ſed in domo Simonis leproſi exceptus eſt Mat. 26. 6. & Mar. 14. 3. ſic nulla repugnātia, nulla difficultas hoc loco eſt.

Et ipſe faciem ſuam firmauit, vt iret in Ieruſalem.] Hebraiſmus eſt, quo firmum animi propoſitū ſignificatur, ſumpta ex taurorum cōſuetudine metaphora, qui cum obſtinati aliquē aggrediuntur, vultum corrugātes offirmāt. Vnde & Hiſpanis dictum eſt *encarar*, pertinacemq; plerunq; iram declarat, vt Leui. 17. 10. Prouer. 21. 29. Ezech. 4. 3. Sed hoc loco vt dixi, ſimpliciter firmum animi propoſitum ſignificat. Theophyl. Euthym. Alij, nō vagabatur, Titus. Alij, magno, & erecto animo, Hier. q. 5. ad Algaſiam.

Hebraiſmus.

52. Et miſit nuntios ante conſpectum ſuum.] ἀγγέλους, angelos. Hiero. q. 5. ad Alga. veros angelos non homines fuiſſe putat, qui à Chriſto miſſi ſunt. Quorſū miſerit, non ſatis declarat Euangeliſta. Plerique putant ideo miſiſſe, vt quæ neceſſaria erat ad victum, hoſpitiumq; præpararēt: magnam enim hominum multitudinem ſecutam fuiſſe Chriſtum, quibus neceſſaria voluerit prouidere. Nam & cum poſtea à Iudæa eadem via rediret in Galilæam, in eandem vrbem diſcipulos miſit, vt cibos emerent Ioann. 4. 8. id colligitur ex ver. 52. ſic Cyril. apud D. Thom. & Theoph. hoc loco. Probabile etiā eſt, quod iidem auctores dicunt, voluiſſe Chriſtum diſcipulos exercere, vt miſſi poſtea ad prædicandum aſſuecti eſſent pati repulſam. At cur mittebat, cū nō ignoraret fore vt nō reciperentur? Reſpondent illi ipſi eam ob cauſam, vt diſcipulos cōtemptui aſſuefaceret. Deinde ne quid intentatum erga Samaritanos relinqueret: quo minus illis etiam guſtum aliquē præberet Euangelij, ne poſtea cauſari poſſent Chriſtum ad ſe non veniſſe, propterea non recepiſſe: recepturos fuiſſe ſi veniſſet, vt Theophyl. ait. Qui fuerint miſſi, incertum eſt, tamen eſt probabilis Euthym. ſententia Iacobum & Ioannem fuiſſe, quod ij ſoli dicantur ver. 54. indignati à Chriſto petiuiſſe, velletnē ignēm de cœlo in Samaritanos euocarent.

Et intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum.] Sunt qui exiſtiment non fuiſſe vrbem ipſam Samariam, vnde tota etiam prouincia Samaria dicta eſt, in quam miſſi diſcipuli ingreſſi dicuntur, ſed pagum aliquem Samaritanorum, quia Græce Euangeliſta non πόλιν, ſed κώμην vocat. Non moueor argumento, nam & ea nomina ſæpe per catachreſin mutari ſolēt, & ſcimus vrbem ipſam Samariam in recta fuiſſe via, vt conſtat ex Ioan. c. 4. 4. Et pagus facile eum recepiſſet: quis enim reſtitiſſet? Ita certe intellexit noſter interpres.

53. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ieruſalem.] Alius Hebraiſmus, id eſt, quia indicabat ſe Ieroſolymam ire, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον, quoniam facies eius erat iens, melius Latin⁹ interpres Hebraiſmum expreſſit. Si hanc rationem Euangeliſta non reddidiſſet, quamobrem Chriſtum Samaritani non recepiſſent, aliam fuiſſe repulſæ cauſam diceremus, quod null⁹ inter Iudæos & Samaritanos vſus eſſet, ſed alij ab alijs tāquam à profanis hominibus abſtinerent: ita prorſus vt mulier illa Samaritana mirata fuerit Chriſtum hominem Iudæum etiam in maxima ſiti potum à ſe petiuiſſe Ioan. 4. 9. cōtra verò Iudæi illi, quod ex Samaria veniſſet, exprobrabant. *Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmoniū habes?* Ioan. 8. 48. Cæterum Euangeliſta non ob eam cauſam declarat reiectum fuiſſe Chriſtum, ſed quod verſus Ieroſolymam iter intenderet: quæ ratio quo modo intelligēda ſit, quæritur. Hier. q. 5. ad Algaſ. & Theoph. ſic exponit, quaſi propterea Chriſt⁹ à Samaritanis receptus nō fuerit, non quia illi noluerunt, ſed quia ipſe noluit: quaſi ſenſus ſit voluiſſe quidem, ſed non potuiſſe recipere eum, ac retinere, quia Ieroſolymā verſus feſtinabat, à quo ſenſu nō longe abeſt Ambr. Quæ interpretatio ex verbis Euangeliſtę manifeſte refellitur. Cur enim Iacobus, & Ioannes ignē in eos de cœlo de-

Hebraiſmus.

Cur à Samaritanis non receptus ſit Chriſtus.

 uocare

uocare voluerunt, niſi quia Dominum recipere nolebant? Aliquanto melius Beda, & Euthy. idemq; Hier. eodem loco, propterea recipere noluiſſe, quia videbāt ire Ieroſolymam, vnde Iudæum eſſe collegerunt, & quia non coutebātur Iudæi Samaritanis, recipere noluerunt. Magis aſſentior iis, qui id religionis cauſa factum putant. Contendebant Samaritani non in templo Ieroſolymitano, ſed in eo templo, quod Sanabalath Præfectus Darij in monte Garizim in Samaria ædificauerat, vt Manaſſe genero ſuo à Iudęis Ieroſolyma pulſo, & ſacerdotio priuato gratificaretur, colendum eſſe Deū, vt apparet Ioan. 4. 20. Hiſtoria eſt apud Ioſeph. lib. 11. ant. c. 7. & 8. & lib. 12. c. 1. Viderunt igitur Samaritani Chriſtū, & qui eum ſequebātur, adoraturos ire Ieroſolymam, ideo non receperunt, ne religionem illam, & morem Ieroſolymis adorandi approbare viderentur. Quemadmodum ſi nūc hæretici hoſpites, qui aduentantes omnes & hæreticos, & Catholicos excipiūt, ſi quem Catholicum ſciāt aut Romam, aut Compoſtellam ire religionis cauſa, excludant hoſpitio. Sæpe alias Chriſtus illac iter habuerat, &, vt credibile eſt, à Samaritanis fuerat exceptus, quia aut non Ieroſolymam verſus; ſed à Iudæa in Galilæam ibat: aut certe nō quaſi adoraturus ibat. Atque hoc ipſum Euangeliſta ſignificare voluit, cum dixit propterea receptum non fuiſſe nunc, quia facies eius erat eūtis in Ieruſalem. Quæret aliquis, quomodo cognouerunt Samaritani adorandi cauſa Ieroſolymam ire? Eſt vero ſimile propinquum fuiſſe Paſcha, quo tempore omnes vndiq; Iudæi Ieroſolymam gregatim confluere ſolebant. Itaq; & ex temporis conditione, & ex multitudine hominum, ſimul eūtium, & ex ipſo fortaſſe vultu, ex quo omnes pios, & religioſos eſſe homines apparebat, intellexerunt adoraturos ire.

54. *Cum vidiſſent autem diſcipuli eius Iacobus, & Ioannes.*] Omnes quidem id vidiſſe credendum eſt, ſed ſolum Iacobum, & Ioannem voluiſſe ignem de cęlo deducere. Refertur tamen verbum *vidiſſent* ad ſolum Iacobum, & Ioannem, ἰδόντες δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, vidētes autem diſcipuli eius Iacobus, & Ioannes; non quod alij non viderint, ſed quod ex omnibus qui viderunt, illi ſoli videntes dixerint, *vis dicimus, vt ignis deſcendat de cœlo?* Cur illi tantum dixerint, nullam ſatis probabilem coniectură habere poſſumus. Ac ne quęſtionem quidem quiſquā præter Euthymius attingit. Is vero ſuſpicatur, propterea eos duos hoc dixiſſe, quod illi ſoli fuiſſent miſſi. Nō caret probabilitate. Fortaſſe quaſi Chriſti cognati vlciſci volebant eius iniurias. Potuerunt & ſuapte ingenio facere, vt ſunt alij aliis vel ad iuſtitiam, vel ad vindictam propenſiores. Certe fecerunt cōuenienter nomini ſuo. Quid enim mirū filios tonitrui fulgurare voluiſſe? vt inquit Ambro. An aliquid in eis fuerit culpæ, nec noſtrum eſt facile iudicare, nec illi ſunt niſi certis cōuicti rationibus condēnandi. Debetur hoc apoſtolicæ dignitati, vt omnia eorū facta in meliorem interpretemur partem.

Impudentia Caluini deteſtanda

Itaque impudētiam Caluini deteſtari Catholicus lector debet, qui eos ſtulta fiducia elatos fuiſſe dicit. Hier. quidem q. 5. ad Algaſ. & Beda, & Titus Boſtren. vindictam eos, non tamen ſuā, ſed Chriſti optaſſe indicant, non vlla quidem culpa, ſed ſola Euangelici, & Chriſtiani ſpiritus ignorantia: hac enim de cauſa à Chriſto reprehenduntur. *Apoſtoli*, inquit Hiero. *in lege verſati, in qua tantū iuſtitiam nouerant, oculum pro oculo, dentem pro dente, vlciſci nituntur iniuriam, & imitari Eliā, ad cuius vocem duos Pentecontarchos militum ignis abſumpſerat.* Nec mirū profecto eſt, id Apoſtolos facere voluiſſe, cum tam multas vindictæ cauſas habere viderentur. Primum exemplum Eliæ. Deinde iuſtiorem, quam ille cauſam; ille enim propter excluſum à Iudęis ſeruum, hi propter reiectum ignominioſe Dominum ignem in eos mittere volebant, vt Beda argumentatur. Inuitabat & locus; Samaritani enim illi fuerant, in quos & Elias ignem cęlo deduxerat 4. Reg. 10. 11. 12. & duplici pœna digni videbantur, qui ſimplici non fuerant emendati; & ſi nō aliud, certe moderatio, qua vſi ſunt, culpa liberare potuit, *vis dicimus?* Ambr. prorſus excuſat.

55. *Et conuerſus increpauit eos.*] Increpari poſſunt, qui vacant culpa, ſicut à magiſtro diſcipulus, ſi quid ignoret, ſine vlla ſæpe culpa reprehenditur.

Spiritus euāgelicus qualis ſit.

Neſcitis cuius ſpiritus eſtis.] Videtur tacite ſpiritum euangelicū, id eſt ſuum, qui in mititate, & manſuetudine conſiſtit, legali, id eſt Eliæ ſpiritui, quē illi imitari velle videbantur, opponere; quaſi dicat, etiamſi id Eliæ in lege facere licuerit, vobis tamen in Euangelio facere non licet. In hanc fere ſententiam Hieronym. Quid ergo de Petro dicendum, qui & hac Chriſti iam audita increpatione, & Spiritu ſancto viſibiliter etiā accepto Ananiam, & Saphiram verbo interimit? Act. 2. 4. 5. Reſpondet Beda, diſcrimen illud inter legem, & Euāgelium non adeo eſſe perpetuum, quin & in lege aliquando benignitate vtendum fuerit, & in Euangelio vti aliquando liceat ſeueritate. Vſus eſt in lege Eliſæus benignitate etiā in hoſtes à Rege Syriæ miſſos, vt comprehenderetur, quos cum in vrbem Samariam, vbi hoc ipſum accidit, concluſiſſet; noluit occidi, ſed laute paſtos dimitti. 4. Reg 6. 22. Vſus eſt in Euangelio ſeueritate Petrus Anania, & Saphiram occidens Act. 5. 4. 5. Vſus eſt Paulus tradē Corinthium illum in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret 1. Corint. 5. 5. Vſus eſt in Elymam Magum, illum excæcans, quia vias Domini peruertere nō deſiſtebat Act. 13. 11. Ergo nec in lege erat deſperanda benignitas; nec in Euangelio eſt contemnenda ſeueritas. Habet & Euāgelium gladium ſuum, etſi raro diſtringit. Et quod Chriſtus ait, *Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis*, non mihi videtur proprie de toto Euāgelio, ſed de ſolo Chriſto dictum eſſe, qui etſi poterat, & homines maxime digni erāt, vt ab eo punirentur, non venerat tamen, vt ſtatim dicit, *animas perdere, ſed ſaluare.* Nec volebat armis obtrudere, ſed manſuetudine, doctrina, miraculis Euangelium inſinuare. Cæterū cum opus eſt, & ferro de terra, & igne de cœlo tuenda eſt, & conſeruanda religio, occidendi inuadentes in Eccleſiam Turcæ: comburendi tanquam proditores, & transfugæ diſcedentes hæretici. Nec vlla belli iuſtior eſſe poteſt cauſa, quā vt religionis poſſeſſio defendatur. Nulla res aut tam iniuſtis armis propagari, aut tam iuſtis defendi poteſt.

56. *Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.*] Loquitur de ſeipſo tertia perſona, vt ſæpe ſolet. Cur autem ſe filiū hominis appellet, diximus apud Matth. 8. 20. ludit autem ambiguitate vocabuli. Cū enim anima & pro toto homine, & pro altera hominis parte ſumi ſoleat, diſcipuli non animas, ſed corpora Samaritanorum perdere voluiſſent: ipſe de anima ſola reſpōdet, declarans ſe propter ſalutem animarum maxime veniſſe, ſed quia ad ſalutem earum non conueniebat corpora perdere, nolle id facere. *Et vos ergo* (inquit Beda) *cuius ſpiritu ſignati eſtis, eius & acta ſectamini.*

57. *Factum eſt autem ambulantibus eis in via.*] An hæc, & quæ proxime ſequitur hiſtoria eius, qui iuſſus ſequi Chriſtum, tempus petiuit, vt patrem ſuum prius ſepeliret, eadem ſit atque illa, quæ apud Matt. c. 8. 19. narratur, & quo tempore acciderit, illic docuimus.

61. *Et ait alter, Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renuntiare his, qui domi ſunt.*] Hoc ſolus narrat Lucas, quod vtrum eodem tempore, quo duo ſuperiora vocationis exempla, quæ etiam à Matthæo commemorantur, factum fuerit, compertum non habemus.

Sed

Sed eſt vero ſimile in illa eadem Ieroſolymam verſus profectione hæc omnia contigiſſe: & quia videtur Euangeliſta oſtendere voluiſſe, quāto aliter in Iudæa, quàm in Galilęa vocationes Chriſto ſucceſſiſſēt; cum in Galilæa nominem vocaſſet, qui non eum continuo relictis rebus omnibus ſecutus fuerit, multi etiam nō vocati ſequerentur: in Iudæa vero neque quiſquam vocatus ſecutus eum ſit, & ij qui ſeſe ad ſequendum ſponte obtulerūt, ita obtulerint, vt repulſa digni fuerint: Et videntur hęc tria ita narrari quaſi eodem tempore, eodem acciderint loco. Nam quod Chriſtus repulſo primo illo, qui ſeſe offerebat, alium ſe non offerentem vocauerit, ac ne ſepelire quidem patrem permiſerit, videtur induſtria feciſſe, vt qui aderant & vtrumque videbāt, intelligerent, *non volentis, neque currentis, ſed miſerētis eſſe Dei.* Nec eligi omnes, qui ſe offerāt, nec omnes, qui non ſe offerant, repudiari. Tertius vero videtur tanquam ſe meliorem aliis probaturum obtuliſſe, non petita venia, vt ſepeliret patrem, vt fecerat prior, ſed tantum vt certiorem faceret, & ſalutaret. Ambigua ſunt Græca verba ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς οἶκόν μου, aut, renuntiare bonis meis, deque illis diſponere; aut, vale dicere domeſticis meis. Poſteriorem ſenſum Cyrillus apud D. Thom. & Beda ſequuntur. Mihi prior magis placet, quem & Augu. lib. 2. de conſenſu Euang. c. 23. magis video placuiſſe, vertit enim, *renuntiare ijs, quæ domi ſunt*; Mouet me, quod phraſis illa εἰς οἶκον magis de rebus, quàm de perſonis dici poſſe videatur.

In Iudæa vocationes quæ ſucceſſerint Chriſto.

Rom. 9. 16.

62. *Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei.*] Metaphora eſt ab aratoribus ſumpta, qui manu ſtiuam tenētes oculos habent ante ſe in ſulcum intētos, rectus vt ſit; nec poteſt bonus arator eſſe, qui reſpicit in tergum. Quædam officia recte facias, quocunque oculos vertas, vt loquaris, vt edas, vt ambules, nihil refert, quo reſpicias; at vt ares, vt ſcribendo rectos ducas verſus, vt pingas, plurimum refert. Huiuſmodi regnum cęlorum eſt. nemo poteſt ad illud peruenire, niſi recta intendat via; quocunque à recta via deflectat, errat. Nemo poteſt recta ire via, ſi alio reſpiciat. Anguſta enim & lubrica eſt, nemo eam niſi attentus ſequi poteſt, ſimul vt oculos auertit, aberrat. Quemadmodum ergo non eſt aptus ad aratoris officium, qui iniecta ad ſtiuam manu retro oculos vertit, ita ad regnum Dei, id eſt ad officium Chriſtiani aptus nō eſt, qui poſtquam ad illud animum adiecit, ad alia negotia, curam & cogitationem diſtrahit, quæ à recta eum via deducant. Quid hîc regnum Dei intelligi debeat, quæri poteſt. Licet eadem fere ſententia & cœlum ipſum, & Eccleſiam, & diſcipuli Chriſti officium intelligere. Nā qui retro reſpicit, neque ad regnum cœlorum, quo tendit, facile perueniet: neque Eccleſiam quaſi Dei agrum bene arat, & colit: nec bonus eſt diſcipulus Chriſti, qui vt alia curet negotia, ab eius latere diſcedit. Sed hoc loco Chriſtus de iis, qui idonei nō erant, vt ipſius diſcipuli eſſent, proprie agere videtur. Nā ille qui dixerat, *Sequar te Domine, ſed permitte mihi prius renuntiare his, quæ domi ſunt*, eius proculdubio diſcipulus fieri volebat. Itaque regnum Dei actiue intelligendum eſt, quaſi dicat, *nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei* prędicando Euangelij prædicatorem militi ſimilem eſſe neceſſe eſt, liberum, expeditum, nullis aliis affixum curis. *Nemo*, inquit ille optimus Euangelij prædicandi magiſter, *militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus.* 2. Tim. 2. 4. & ij, *qui in ſtadio currunt, ab omnibus ſe abſtinent.* 1. Cor. 9. 24. 25. & ipſe de ſe dicit ad Philip. 3. 13. 14. *Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora extendēs, meipſum ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Ieſu.* Quibus verbis breuiter declarauit, quid eſſet manum ad aratrum miſiſſe, à Deo vocatū eſſe, & retro reſpicere, ad priores ſæculi huius curas animum cōuertere. Mittere ergo manū ad aratrum, eſt Dei militiæ, vt vocat D. Paulus, nomen dare, & in ſtadio currere; quomodo curret retro reſpiciens? Hæc expoſitio magis literalis videtur, quam illa Greg. hom. in Ezec. 3. & Bedæ in commen. Manum cuilibet in aratrū mittere, eſt quaſi quodam compunctionis inſtrumēto ligno, & ferro Dominicæ paſſionis duritiem ſui cordis atterere, atq; ad preferendos operū bonorum fructus aperire. Quam ſi quis excolere incipiens cum vxore Lot ad ea, quę reliquerat vitia reſpicere delectatur, futuri iam regni munere priuatur. Retro vero reſpicere, eſt proprie ſequi cōtraria, aut adeo certe diuerſa, vt ſimul cum Euangelij prædicatione, aut cum propria ſalute, ſi regnum Dei pro Eccleſiā, aut pro ipſo cœlo accipiamus, agi non poſſint. Citat Bern. epiſt. 42. ex Paſtorali Gregorij accommodatam huic loco ſententiā, quam apud Greg. non inuenio. Alia videre lector poterit apud Baſil. in Conſtit. monaſt. c. 21.

Regnum Dei quid hic appelletur.

CAPVT X.

1. *POST hæc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem*
ſuam in omnem ciuitatem, & locum, quò erat ipſe venturus. 2. Et dicebat illis: Meſſis quidem Matt. 9. d.
multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. 37. Matt. 10. a.
3. Ite: ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. 4. Nolite portare ſacculum, neque peram, neque 16.
calceamenta, & neminem per viam ſalutaueritis. 5. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite: pax Mar 6 a. 8.
huic domui: 6. & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra: ſin autem, ad vos reuertetur. 7. In ea- 4. Reg. 4. c. 29.
dem autem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos ſunt: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Nolite
tranſire de domo in domum. 8. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quæ ap- Matt. 10. a.
ponuntur vobis: 9. & curate infirmos, qui in illa ſunt, & dicite illis: Appropinquauit in vos regnum Dei. 10. 10. Deut. 24.
In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: 11. Etiam c. 14.
puluerem, qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra, extergimus in vos: tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit regnū 1. Tim. 5. c. 18.
Dei. 12. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remiſſius erit, quàm illi ciuitati. 13. Væ tibi Corozain, væ tibi Beth- Act 13 g 51.
ſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere ſe- Matt. 11. c.
dentes pœnitērent. 14. Veruntamen Tyro, & Sidoni remiſſius erit in iudicio, quàm vobis. 15. Et tu Caphar- 26. Mat 10. d.
naum vſque ad cœlum exaltata, vſque ad infernum demergeris. 16. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſper- 40.
nit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. 17. Reuerſi ſunt autem ſeptuaginta duo Ioan. 13. c.
cum gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine tuo. 18. Et ait illis: Videbam Sata- 20.
nam ſicut fulgur de cœlo cadentem. 19. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones,
& ſuper omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. 20. Veruntamen in hoc nolite gaudere,

quia